

Wijkbudgetten

Geld maakt een beetje gelukkig

-Joop Hofman

Zijn de wijkbudgetten de toverformule voor ... Ja, voor wat eigenlijk? Voor meer bewonersinzet, meer bottom-upsignalen, meer vraaggericht werken, meer maatwerkaansturing, meer kleinschalige oplossingen,

Wijkbudgetten lijken op de gouden drank gebrouwen in de ketel van de bestuurlijke tovenaars. Alles waar wijken en bewoners beter, socialer, hechter, multicultureler, heler, schoner, veiliger mee kunnen worden, krijgt een zeer gevarieerd antwoord. Maar wel met bijna altijd één vaste waarde: er zit een deeltje wijkbudget in verwerkt.

De logische vervolgvraag is: "Werkt dat ook zo?" Antwoord: "Vaak wel"

Dus nu maar in elke wijk een wijkbudget? Dat zou kunnen en de kans dat de wijk er resultaat mee boekt is groot, maar de kunst is om het meest maximale resultaat uit de wijkbudgetten te halen.

Als je naar wijkbudgetten kijkt, zie je opeens allemaal verschillen en andere bedoelingen en andere budgetten.

Wijkbudgetten in diverse vormen en maten

Maten

We beginnen met de maten. In de eerste plaats is dat omvang in geld. Plat gezegd: hoeveel euro's zit er in de portemonnee. Dat varieert van een kleine € 2500 tot het ruim honderdvoudige¹. In Breda kent de wijk Noordoost een budget van ruim € 260.000². Wat een wenselijke norm voor de omvang is, is onduidelijk. Het moet wel zoveel zijn dat een wijk er meer mee kan, dan 'leuke dingen doen', hoewel dat ook heel belangrijk is. Een norm is ook niet te trekken omdat je in de beoordeling mee moet wegen wat je met het budget wilt bereiken, en wat de huidige staat en mogelijkheden in en van de wijk is. Breda kent één buurt (De Heuvel, 6700 bewoners) met €100.000 in het wijkbudget. Dat is €15 per inwoner. De stad Deventer³ werkt al vanaf 1989 met wijkbudgetten. Begonnen met zo'n €5000 is dat nu opgetrokken tot zo'n €150.000 per wijk (een wijk is gemiddeld 15.000 inwoners groot). De kunst is om dit niet te herrekenen tot een bedrag per inwoner, maar om te kijken naar de slagkracht die bewoners kunnen hebben met zo'n budget. In Breda en Deventer kunnen ze veel. Lang niet alles, maar voldoende om alles wat ze willen in beweging te zetten. Je moet bij de omvangvaststelling ook kijken naar de houdbaarheid van een wijkbudget: x-jaarlijkse looptijd, éénmalig, meerjarige cycli, mag je het opsparen, etc...

Wijkbudgetten zijn niet alleen de externe donorgiften van de overheid. In de betekenis van een "budget in handen van de wijk" zijn het ook gelden die wijken verdienen, middels sponsoracties, inzamelingen, ledengelden. In Oldenzaal organiseert de voetbalvereniging van de wijk zomerfeesten en doneert de helft van de –grote- opbrengst aan de wijk. Andere steden, Delft en Capelle a/d IJssel werken met straataandeelhouderschap, waarbij bewoners kunnen sparen en aanvullingen krijgen van de corporatie. Geld bedoeld om initiatieven van de grond te krijgen

Wijkbudgetten gaan ook niet altijd om baar geld. Sommige steden geven bewoners cheques die te besteden zijn bij instanties, anderen belonen bewonersinitiatieven op een vergelijkbare

¹ Het gaat hier om wijkbudgetten die vrij besteedbaar in handen van bewoners zijn

² Project 'Lusten en Lasten' - Gemeente Breda

³ De Deventer Wijkaanpak

manier. In Enschede loopt een project met 'Gold Card Service', waarin bewoners beloond worden voor hun woongedrag. De beloningen zijn zowel individueel of gezamenlijk in te zetten. In Deventer is er het wijkbedrijf de Cambio Company die bewoners en straatinitiatieven beloont met 'cambi's'. Dat zijn munteenheden die te verdienen zijn met schoonmaakacties in de straat. Bewoners kunnen per straat of individueel 'kopen' en kiezen uit een catalogus vol schoonmaakmateriaal.

Er is zelfs een hele organisatie: de Deventer schoonfamilie met meer dan 2000 'familieleden'.

Ook zijn er steden die in plaats van geld, werkuren

inzetten. Bewoners mogen dan de uren en aandachtsvelden verdelen die professionals inzetten voor de wijk.

Budgetsamenstelling:

Serieuze omvang, min. €10 per inw.

Houdbaarheid budget

Als wijk zelf budget maken

Andere 'handelsmiddelen'

Vormen

De vormen van de wijkbudgetten zijn minstens zo verscheiden en aantrekkelijk. Met vormen bedoelen we vooral, wie mag er wat en hoe bepalen? Anders gesteld: is het overgeven van een goed gevulde portemonnee van de gemeente naar de wijk een garantie voor succes of wordt het nu andermaal geclaimd als machtsinstrument door een andere partij, namelijk de bewoners?

Hier komt de verwarring rond de naam 'wijkbudget' goed naar voren. Is het een budget VAN de wijk of VOOR de wijk? Wie stuurt aan, wie zet het budget in?

Wijkbudgetten **voor** de wijk, kunnen beschouwd worden als voor die ene wijk vrijgemaakt geld om activiteiten en programma's op te zetten. Een sturingsruimte met een plafond, een vergelijkbare indeling als elke andere begrotingspost in een overheidsbegroting. De vraag blijft, wie stuurt? Die partijen die iets willen met de wijk: gemeente, welzijnswerk, woningcorporatie, politie, scholen, etc. en... bewoners. De sturing loopt dan vaak middels een plan of samenhangende aanpak.

Budgetten met het karakter **van** de wijk, zijn gelden van wijkbewoners, waarmee ze zelf en vrij kunnen bepalen op welke wijze ze dat willen inzetten voor hun straat of buurt of wijk. Het kan passen binnen een wijkprogramma, het hoeft niet. Vaak worden aan dit soort initiatieven wel een aantal voorwaarden gesteld: termijn van realiseerbaarheid, mate van ondersteuning, zelfwerkzaamheid, etc. Kenmerkend aan deze budgetten is dat bewoners zelf bepalen welke ideeën of plannen ze zinnig vinden voor hun wijk. Zinnig als criterium. In nogal wat steden in Nederland en Vlaanderen worden dit soort bewonersinitiatieven op hun waarde beoordeeld door professionals en daarna ondergebracht in professioneel uitgezette beleidstrajecten.

Hoe effectief dat ook lijkt, voor de bewoner is daarmee 'zijn' plan verdwenen in 'hun' aanpak. Treffend is een voorwaarde van een Nederlandse gemeente⁴ die als voorwaarde stelt:

"Ideeën die ingediend zijn, worden eigendom van de gemeente. Aan ingediende ideeën kunnen geen rechten ontleend worden."

Een typisch voorbeeld van onteigening, juist dat wat we willen voorkomen bij het instellen van wijkbudgetten.

Het gaat bij wijkbudgetten om de leidende vraag: wie bepaalt? Antwoord: de wijk.

Wijkbudgetten, wie maakt de leefbaarheid?

Er zijn tal van antwoorden op te bedenken. Maar ook nu is sprake van twee uitersten: willen we dat de georganiseerde instanties (al dan niet samen met bewonerscommissies en wijkorganisaties) effectief in de wijk kunnen werken aan leefbaarheid of willen we dat bewoners zelf verantwoordelijkheden kunnen nemen voor veilige, goede, prettige wijken. Nog scherper doorgevoerd: willen we de bewoner als tevreden consument van een

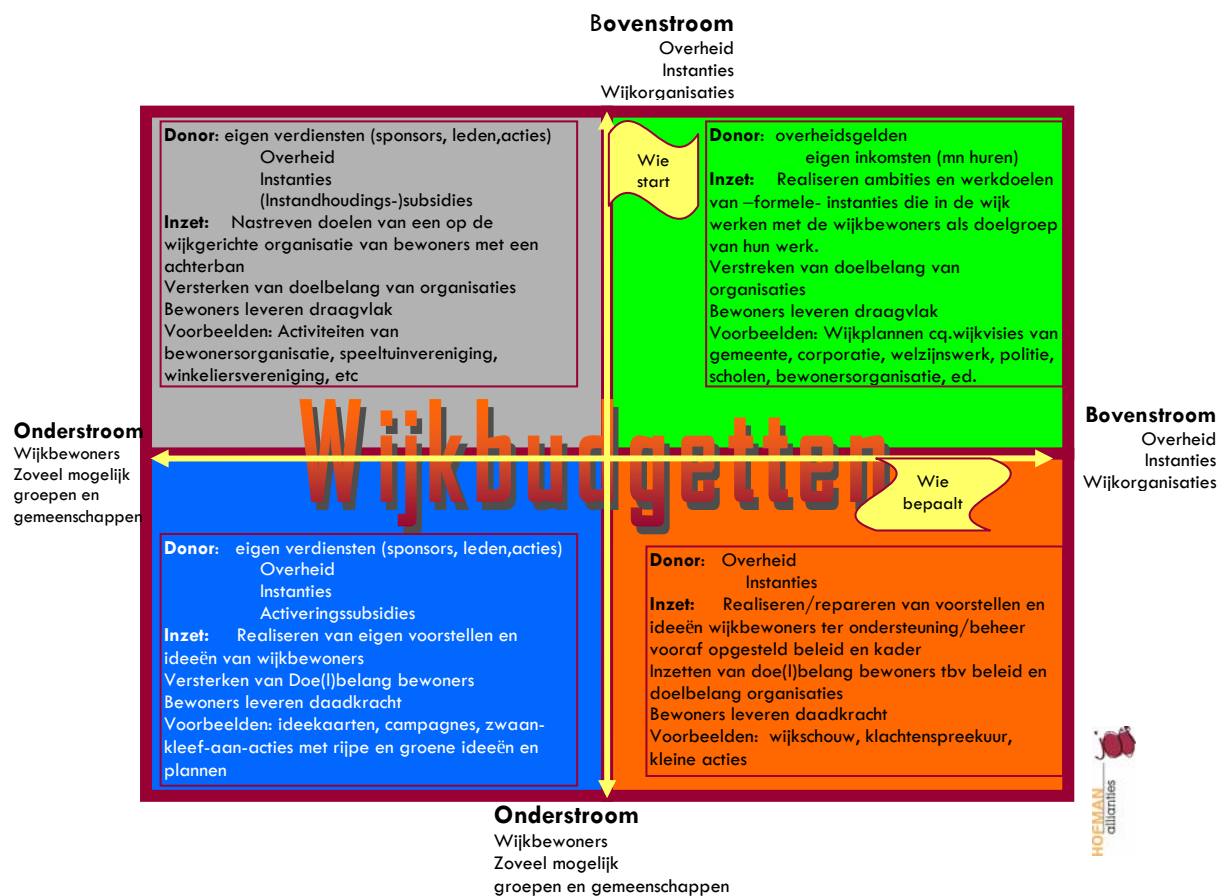
⁴Nee, is te gemakkelijk om deze gemeente te noemen.

professioneel aanbod of willen we zoveel mogelijk ruimte aanreiken dat bewoners ontwerper (kunnen) zijn van het woonklimaat in hun eigen straat en buurt.⁵

Daarmee komen we weer heel dicht bij bovenstaande VAN/VOOR-discussie. Met dit verschil dat het nu niet alleen gaat om de slotvraag: wie bepaalt. Maar ook om de startvraag: wie begint. Wie begint met het aanleveren van ideeën, voorstellen, plannen, projecten, activiteiten, rijp en groen. Zijn het de instanties, zijn het de bewonersorganisaties of zijn het allerlei pluimage van –niet georganiseerde- wijkbewoners.

Instanties en bewonersorganisaties doen hun werk niet voor zichzelf maar voor een doelgroep. Ze spreken over klanten, deelnemers, leden, een achterban, etc.

De bewoner in de wijk, zonder enige formele binding met een organisatie, doet het voor zich zelf. Hij heeft losse ideeën, spontane telefoontjes, wilde plannen en onsamenhangende acties omdat hij zelf er persoonlijk lol en belang bij heeft. Hij wil zijn 'dingetje', that's all. Geen verdere belangen of besognes.

Wijkbudgetten zouden zich vooral moeten richten op deze laatste groepen. Ze vertolken de informele sociale infrastructuur in wijken, ook wel de onderstroom genoemd. Het is niet altijd zichtbaar, tenzij je er zelf woont en het aan den lijve ondervindt hoe belangrijk het is. Instanties en vaak ook bewonersorganisaties vertegenwoordigen de formele sociale infrastructuur: de bovenstroom. Zij kennen de wegen wel, voor hen zijn er vaak wel financiële fondsen, en.... ze hebben organisatiebelangen. De kunst van wijkbudgetten is het bereiken van de onderstroom: zij die de wegen niet kennen, geen geld hebben, alleen belang hebben bij een goed idee en daar voor gaan.

⁵ Onderzoek 'Sociale Diagnose Lakerloper', 'Sociaal Vermogen Bennekel' (beiden Fontys Hogeschool-Eindhoven) toont aan dat bewoners voor 80% verantwoordelijk zijn voor het bestaande woonklimaat in de wijk.

Funcities wijkbudget

Als instrument van verandering

Een wijkbudget heeft verschillende functies, ze zou één functie wat minder nadrukkelijk moeten hebben, nml. als financier van wijkactiviteiten. Dat klinkt vreemd. Door het sec te zien als financier, wordt een wijkbudget alleen maar dom geld: een betalingshandeling. Een wijkbudget is vooral succesvol als het meer is. Op basis van ervaringen in Deventer, Breda en Enschede⁶ zie je dat geld wel een beetje gelukkig maakt.

Wijkbudgetten zijn een instrument dat deuren open maakt of open breekt. Ze geven bewoners een concreet perspectief. Hun inzet kan beloond worden, het verdwijnt niet in de black box van 'wij nemen het mee'. Nog sterker: anderen nemen het niet mee, maar bewoners krijgen het zelf terug, doordat ze zelf keuzes moeten maken. Voor bewoners betekent dat, dat ze met elkaar in gesprek gaan over wat ze echt belangrijk vinden in hun straat of buurt. Voor bestuurders betekent het dat ze niet overladen worden met boodschappenlijstjes uit de wijk.

De wijkbudgetten maken dat bewoners onderhandelingspositie hebben. Ze kunnen andere oplossingen vragen en dat 'afdwingen' omdat ze medebepaler zijn. De andere partij moet zich deels verplaatsen in de bewoners die nu in de rol van opdrachtgever meepraten. Bewoners kunnen vastgelopen onderhandelingen of conflicten los trekken door met eigen budget positie in te nemen.

Met het instrument wijkbudget kunnen bewoners om de bureaucratie heen, zaken aanpakken.

De onderhandelingspositie geldt niet alleen voor projecten met de gemeente of instanties als financier, maar ook het bedrijfsleven staat opeens op de stoep. Daardoor ontstaan er nieuwe coalities en verfrissende mogelijkheden.

De onderhandelingspositie die bewoners innemen naar andere partijen toe, passen ze ook vaak op hun zelf toe. Ze zijn zeer zuinig, zoeken steeds andere –creatieve– oplossingen.

Met als resultaat dat er veel meer kan voor hetzelfde geld en een tweede effect is dat meer en andere bewoners, ondernemers en organisaties mee gaan doen met de aanpak van leefbaarheidsvraagstukken.

Instrument van verandering

Concreet perspectief
In gesprek met elkaar gaan
Zelf keuzes maken
Onderhandelingspositie:
 Eigen oplossingen
 Impasses lostrekken
 Bureaucratie ontlopen
 Nieuwe coalities
Meer met minder geld
Creatieve oplossingen

Als financier

Het wijkbudget blijft daarnaast wel een 'eenvoudig' financier van wijkvoorstellen. Dat kan en wordt verschillend benaderd.

In de eerste plaats is er het wijkbudget die zorgt voor totale financiering van een voorstel of plan. Is het wijkbudget op, dan kan het plan niet gerealiseerd worden. De tegenpool van dit wijkbudget is het budget wat bewust gebruikt wordt als 'startkapitaal'. De plannenmakers krijgen een startkapitaal mee om een goed plan te maken en om de financiering daarvan te organiseren. Een voorbeeld is de methode Twexx in

Enschede. Bewoners kiezen daar op een beursvloer welke ideeën als waardevol en kansrijk worden gezien en elk idee krijgt een startkapitaal van €3000. Daarmee kunnen bewoners een plan van aanpak maken en overleggen met instanties o.a. over een vorm van planfinanciering uit reguliere middelen.

Wijkbudgetten financieren ook de kleine acties of

'langsvliegers' zoals Buurt aan Zet- Enschede het noemt. Spontane, kleine ideeën die vooral succesvol zijn als ze direct uitgevoerd worden. Deze budgetten zijn in de regel klein (tot €

Financieringsbron:

Wijkbudget als
Enigste financieringsbron
Startkapitaal
Aanjager van het kleine
Smeeroliebudget

⁶ Beursmethode Twexx in Twinkelerveld en Buurt aan Zet in Laares/Velve-Lindenhorf.

2000) per kleine actie, er wordt vaak binnen 24 uur over besloten en het stelt bewoners in staat om direct aan de slag te gaan. Ze zorgen er voor dat er ingespeeld kan worden op de actualiteit en dat dynamiek die er is in een wijk, onmiddellijk gesteund kan worden. Wijkbudgetten werken ook bij de aanpak van kleine probleempjes, klachten, irritaties die geen uitstel dulden en waarvan iedereen op zijn klompen aanvoelt dat er hier en nú iets moet gebeuren. Het budget is in de regel in beheer bij de gemeente (wijkmanager of wijkambtenaar) en heeft de rol van smeerolie.

Methode

Het inzetten van wijkbudgetten als simpele financieringsbron vraagt dat er afspraken gemaakt moeten worden over de besluitvorming: wie, stemregels, verantwoording, etc. Wil je de wijkbudgetten inzetten als veranderingsinstrument dan kan dat niet zonder een goede methode van handelen. Dit omdat er in deze benadering sprake is van verschillende verantwoordelijkheden, zoals: ideeën oproepen van onderaf, aangaan van de beoordeling van de ideeën door bewoners, dialoog en keuzes, om kunnen gaan met afvallers, draagvlak organiseren, afspraken over uitvoering en taken, etc.

Het succes van methodes als de Deventer Wijkaanpak, Lusten of Lasten of Twexx is dat er sprake is van een gesystematiseerde methode van werken waar iedereen zich aan houdt. In vaktaal ook wel het productieproces genoemd. De overeenkomst in al deze methoden is een aantal logische stappen: oproepen ideeën en voorstellen door bewoners, presentatie en beoordelen door bewoners, aanbod formulering door instanties, dialoog en gesprek tussen bewoners, keuzes maken door bewoners, uitvoeringsplan opstellen (ook met en zoveel mogelijk door bewoners), financiering e.d. organiseren, uitvoeren, feesten, genieten, evalueren. En daarna opnieuw beginnen, ofwel het is een cyclische methode.

In Deventer is dit na 10 jaar ervaring teruggebracht tot 3 grote stappen. Bij de Twexxmethode is de beurs als metafoor gebruikt. Vergelijkbare stappen zijn vertaald in opties, eigen aandeel, inbreng van hard en 'sociaal' kapitaal en onderhandelingen op de beursvloer. Bij Lusten en Lasten gaat het om negen stappen die gekoppeld zijn aan de vier belangrijkste sporen van de wijkontwikkelingsvisie. Belangrijk is dat er een samenwerkingsmethode is, waarbij stappen duidelijk zijn voor alle partijen: verantwoordelijken per stap, inzet en opbrengst per stap.

Een wijkbudget zonder zo'n onderliggende methode is slechts overhevelen van de portemonnee. Da's zo jammer, want je kunt er veel meer mee.

Joop Hofman

Joop Hofman ontwikkelt en co-produceert o.a. methodieken en aanpakken voor wijkgericht werken. Voorbeelden zijn Deventer Wijkaanpak, Twexx, Wederopbouw Roombeek, Zuidweefsel, Interactief Beleidsvorming Antwerpen, Platoon (plattelandsonwikkeling) en Kolonisten van de Wijk (herstructureringsaanpak) Deventer